

Scincomorpha gyíkok a felső–kréta Csehbányai Formációból (Iharkút, Bakony)

Makádi László, V. évf., ELTE TTK

Témavezető(k): **Görög Ágnes** tudományos főmunkatárs
ELTE Őslénytani Tanszék
Ósi Attila PhD hallgató
ELTE Őslénytani Tanszék

Európa szárazföldi felső-krétájából igen hiányos a gyíkok leletanyaga. Kevés lelőhelyről, általában töredékes maradványokból, többnyire csak magasabb rendszertani szinten írtak le gyíkokat. Most igen szép leletek kerültek elő a bakonyi felső-kréta kontinentális gerinces lelőhelyről, az iharkúti bauxit külfejtés területéről, a santoni Csehbányai Formációból. A lelőhelyről ez idáig három különböző Scincomorpha gyík taxont sikerült elkülöníteni állkapocs és dentale töredékek alapján. Bár ezek a más európai lelőhelyekről leírt maradványokhoz képest kitűnő megtartásúak, pontos rendszertani besorolásuk mégis nehéz, mivel meglehetősen hiányos a kréta gyíkok fosszilis rekordja, illetve rendszertanuk sok esetben problémás.

A három elkülöníthető taxon közül az egyik Scincomorpha indet.-ként határozható meg és feltehetően eddig ismeretlen genust képvisel. Három dentale sorolható ebbe a típusba. A fogak koronája oldalról lapított. A legkisebb példány esetében a fogak egy mesialis mellékkúpot is viselnek, az egyik nagyobb dentale esetén viszont a fogak egykúpúak, ez egyedfejlődésbeli különbségekre vezethető vissza. A fogazat, illetve a dentalek morfológiája Guimarota (Portugália) felső-jurájából leírt taxonokéra emlékeztet, és azokéhoz hasonlóan ásó életmódra utal, bár ennek ellentmond a példányok szokatlan nagy mérete.

A második típus Teiidae indet.-nek határozható, egyetlen alsó állkapocs töredék révén ismert Iharkútról. A dentale monocuspid, más Teiidae elülső fogaira emlékeztető fogakkal rendelkezik. Nagy valószínűséggel új genust képvisel.

A lelőhely harmadik Scincomorpha típusa a Teiidaeen belül besorolható a *Bicuspidon* genusba, 8 maradvány tartozik ide. Az épebb példányokon megőrződött két leghátsó fog monocuspid, amely alapján megkülönböztethető a *Bicuspidon numerosus* NYDAM et CIFELLI, 2002 fajtól. A *B. hatzeiensis* FOLIE et CODREA, 2005 faj dentalejának hátulsó része nem ismert, de az iharkúti leletekhez hasonlóan az utolsó ismert fog monocuspid. Így nem zárható ki, de nem is bizonyítható hogy az iharkúti *Bicuspidon* leletek új fajt képviselnek, ezért *Bicuspidon* aff. *hatzeiensis*-nek határozhatók.

Az iharkútról előkerült Teiidaeek egyrészt a család legidősebb európai előfordulásai, másrészt először kerültek elő maradványaik Magyarországról. Az iharkúti Scincomorpha gyík maradványok jelentősen hozzájárulhatnak az európai késő-kréta gyík faunák evolúciójának és paleobiogeográfiájának megértéséhez.